

Persmap : 15 jaar Collectief Straatdoden

Uitgebracht op Allerzielen, 2/11/2021

Sinds 2005 ijvert het Collectief Straatdoden voor een waardig afscheid van (ex-)straatbewoners in het Brussels Gewest. Ter gelegenheid van het 15-jarig bestaan van het Collectief maken we daarom de balans op en blikken we even terug op een aantal belangrijke evenementen en cijfers van de afgelopen jaren. Dit zijn de elementen die u mag verwachten in deze persmap. De statistieken worden geïllustreerd en aangevuld met interpretaties gebaseerd op onze terreinervaring.

De term « Straatdode » verwijst naar elke overleden persoon die gedurende zijn of haar leven ooit op straat heeft geleefd in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

Over het Collectief: Gealarmeerd door de preciaire situatie en de eenzaamheid waarin sommige straatbewoners, of ex-straatbewoners, begraven worden, verenigen straatbewoners, burgers, vrijwilligers en professionelen uit de daklozensector ... die wonen of werken in Brussel, zich in het Collectief Straatdoden. Haar missie bestaat erin om te « *zorgen voor een waardig afscheid voor straatbewoners van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest* ».

Wij willen iedereen bedanken die op de één of andere manier bijdraagt aan de missie van het Collectief Straatdoden. In het bijzonder juichen wij de betrokkenheid toe van de kernleden van het Collectief, zonder wie het verrichte werk nooit zo succesvol zou zijn.

Voorwoord: nota over de dataverzameling

Het Collectief Straatdoden is in de eerste plaats een project waarin de mens centraal staat. Sinds de oprichting ervan en tot op de dag van vandaag gaat de aandacht uit naar wat er gebeurt na het overlijden van een (voormalige) straatbewoner. Het verzamelen van gegevens komt op de tweede plaats om de ontwikkeling van de activiteiten van het Collectief te ondersteunen. In het begin werd de informatie hoofdzakelijk mondeling ontvangen. We hebben dus maar weinig verslagen van die periode. Tegenwoordig worden de gegevens op een meer systematische manier verzameld, in de hoop dat zij zullen worden gebruikt in het kader van onderzoek en beleidsbeslissingen die een impact kunnen hebben op de levensomstandigheden van straatbewoners.

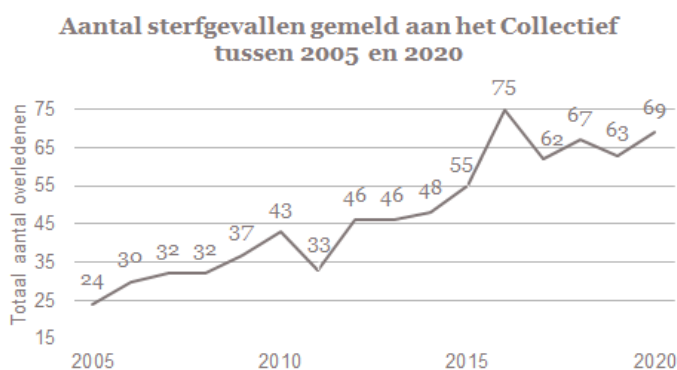

1. Aantal sterfgevallen van 2005 tot 2020

In totaal heeft het Collectief Straatdoden in de voorbije 15 jaar kennis genomen van het overlijden van 762 mensen. Echter, zijn wij ervan overtuigd dat het werkelijke aantal straatdoden hoger ligt, omdat de informatie over sterfgevallen niet altijd tot bij het Collectief geraakt. Om deze lacune op te vullen, zou het interessant zijn om na te denken over een betere manier om een totaalbeeld te krijgen van het aantal straatbewoners dat in België en Brussel overlijdt. Zo zouden wij over nauwkeurigere gegevens beschikken en bijgevolg onze activiteiten kunnen aanpassen, alsook vooroordelen kunnen wegwerken.

Tussen 2005 en 2020 zien we **een duidelijke toename van het aantal sterfgevallen** waarvan het Collectief op de hoogte is. We hebben verschillende hypotheses over de oorzaak van deze toename:

- **Naarmate het Collectief aan bekendheid wint**, ontvangt het vaker informatie over sterfgevallen. Vandaag verneemt het Collectief gemiddeld 5,8 sterfgevallen per maand¹.
- **Het aantal dak- en thuisloze personen in Brussel neemt toe**, zo blijkt uit de tweejaarlijkse dak- en thuislozentelling van Bruss'Help. Het is dan ook logisch dat het absolute aantal straatbewoners dat sterft, toeneemt.

In de meeste gevallen **is de doodsoorzaak onbekend**. Het medisch- en beroepsgeheim beletten immers deze informatie te delen met het Collectief. In een aantal gevallen informeren familie of naasten ons en weten wij dat bepaalde (ex-)straatbewoners ons hebben verlaten door kanker, een hartaanval, een overdosis, door geweldpleging of één van vele andere oorzaken. Verscheidene actoren uit de daklozensector hebben belangstelling getoond voor het vergroten van deze kennis door middel van onderzoek. Het doel is een beter inzicht te krijgen in de directe en indirecte doodsoorzaken.

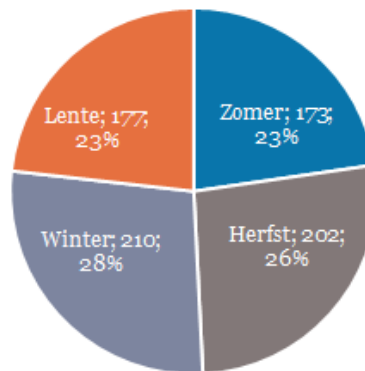
¹ Gegevens van 2020.

COLLECTIF LES MORTS DE LA RUE :
15 ANS DE COMBAT POUR UN ADIEU DIGNE

Overlijdens van (ex-)straatbewoners komen het hele jaar door voor, zoals blijkt uit de grafiek hieronder. Er zijn niet beduidend meer sterfgevallen in de winter dan in de zomer. Daarom moet worden afgestapt van een “thermometerbeleid” en moeten echte, structurele oplossingen worden voorgesteld, die een duurzaam en blijvend verschil maken voor dakloze personen en hun levensomstandigheden.

Verdeling van gemelde sterfgevallen
tussen 2005 en 2020, per seizoen

2. De activiteit van het Collectief

Het Collectief dankt haar werking aan haar netwerk. Het is immers pas nadat het Collectief op de hoogte is gebracht van een overlijden van een (ex-)straatbewoner dat het contact kan opnemen met de nabestaanden en de familie. In de eerste plaats om te informeren van het overlijden indien dit nog niet gebeurd is. Vervolgens om te beginnen met het organiseren van een ceremonie of repatriëring. **In de meeste gevallen (52%) is het een dienst binnen de daklozensector die ons op de hoogte brengt van een overlijden.** Maar ons meldingsnetwerk bestaat ook uit ziekenhuizen (11% van de meldingen), overheidsdiensten (10%), straatbewoners (8%), de pers (7%), politiediensten (5%), enz. We bedanken elke persoon en dienst die overlijdens meldt, wat ons in staat stelt voor elke persoon een waardig afscheid te kunnen voorbereiden, overeenkomstig met zijn of haar levensovertuiging.

Wij zijn ons ervan bewust dat de melding van het overlijden van een (ex-)straatbewoner aan het Collectief vandaag de dag nog niet systematisch genoeg gebeurt. Toch kunnen er een aantal positieve tendensen worden vastgesteld. Onder andere:

- De ziekenhuizen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest brengen ons steeds vaker op de hoogte van een overlijden.
- Er wordt steeds meer beroep op ons gedaan door de daklozensector, die ons steeds beter kent.

Zo werden **tussen 2005 en 2020 518 ceremonies voor straatdoden georganiseerd.** Het aantal ceremonies per jaar is steeds proportioneel aan het aantal overlijdens in dat jaar. Deze plechtigheden gebeuren in contact met verschillende godsdiensten en levensovertuigingen, in functie van de geloofsovertuiging en levensovertuiging van de overleden persoon.

"Ik wil niet dat hij als een hond begraven wordt." is een angst die we vaak horen. De plechtigheden die we organiseren zijn vaak eenvoudig, maar met muziek, foto's, getuigenissen, bloemen, kaarsen, soms verkwasten, een pet, een jas, een biertje, stickers, stiften, ... vertrekt de overledene vergezeld van menselijkheid."

Natuurlijk zien we **een afname van deze activiteiten in 2020, als gevolg van de lockdown.** Zo heeft het coronavirus een grote impact gehad op de organisatie van de plechtigheden. Tijdens de eerste lockdown kon slechts een zeer beperkt aantal mensen bijeenkomen bij begrafenissen, wat de afwezigheid van het Collectief impliceert bij vele ceremonies. Bovendien was het moeilijk deze ceremonies in kerken en andere gebedshuizen te houden, en was de toegang tot mortuaria onmogelijk. De meeste zijn daarom buiten gehouden. Vervolgens, hield de sluiting van de horeca in dat er geen plaats meer was om te praten, uit te wisselen en te ontspannen na de plechtigheden. Voor 15 personen waarvan het Collectief in 2020 het overlijden vernam, kon geen moment van afscheid worden ingepland.

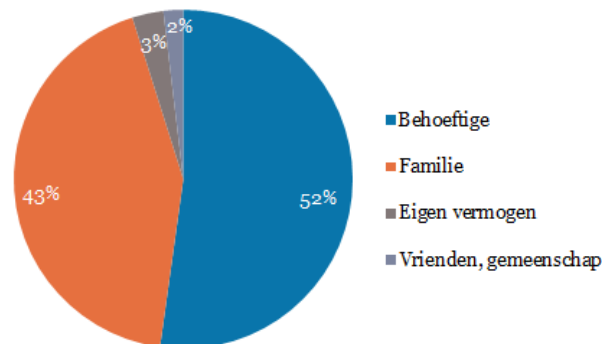

COLLECTIF LES MORTS DE LA RUE : 15 ANS DE COMBAT POUR UN ADIEU DIGNE

57% van de plechtigheden zijn georganiseerd door of in samenwerking met het Collectief. 40% zijn georganiseerd door de familie van de overledene. Daarnaast zijn er 144 mensen repatriëerd naar hun land van herkomst. Het gaat hier voornamelijk om mensen uit Marokko en Polen.

Hoewel de meeste afscheidsceremonies door de gemeenten worden betaald (52%), wordt een aanzienlijk deel betaald door de families van de overledenen (43%). Tevens wordt 3% gefinancierd met het eigen vermogen van de overleden persoon.

Regeling van plechtigheden

We stellen een toenemend aantal plechtigheden voor behoeftige mensen vast, alsook ceremonies die door de familie betaald worden.

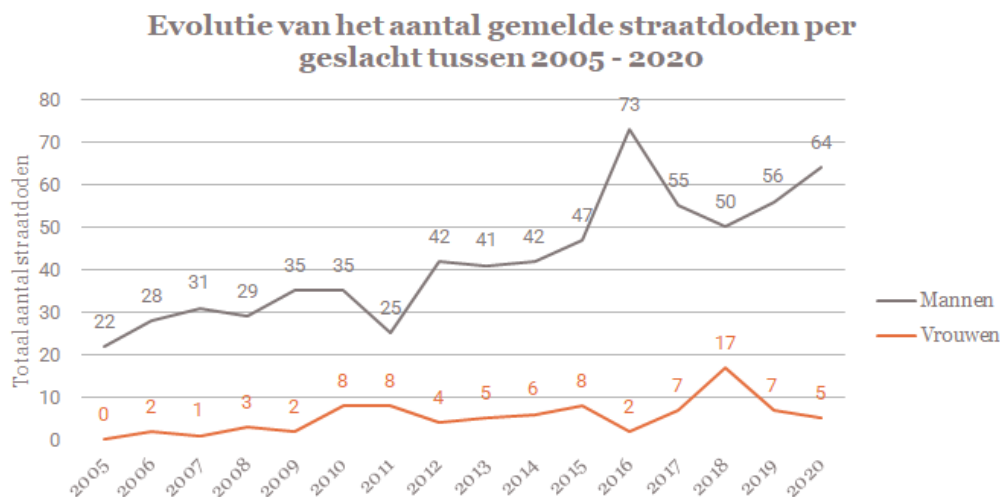
“Toen het Collectief begon, waren de graven van de behoeftigen vaak anoniem. Wij hebben met de verschillende gemeenten samengewerkt om op elk graf een gedenkplaat aan te brengen met de naam en het geboorte- en sterfjaar. Dit maakt deel uit van het waardige afscheid dat we voor elke persoon willen organiseren”

3. Profiel van de overleden personen tussen 2005 en 2020

a) Het geslacht

Van alle personen van wie het overlijden aan het Collectief is gemeld sinds de oprichting ervan, tellen we 675 mannen (89%) en 85 vrouwen (11%).

Het Collectief leert van bijna 8 keer minder sterfgevallen van vrouwen dan van mannen, terwijl bijna 25% van de straatbewoners vrouwen zijn. Wij menen dat dit verschil vooral te wijten is aan het feit dat vrouwen minder vaak als daklozen worden geïdentificeerd. Zij beantwoorden immers minder aan het beeld dat mensen hebben van straatbewoners. Dit kan ertoe leiden dat het Collectief, via haar netwerk, minder vaak op de hoogte wordt gebracht van hun overlijden. Andere verklaringen kunnen zijn dat vrouwen minder risicogedrag vertonen dan mannen, of dat zij sneller onderdak vinden en daardoor buiten de scope van onze waarnemingen vallen.

b) Leeftijd

Hieronder staat de leeftijdsverdeling van alle mensen die tussen 2005 en 2020 zijn overleden. Deze curve komt overeen met deze van de door DIOGENES begeleide straatbewoners.

Deze gegevens geven eens te meer aan hoe moeilijk het leven op straat is. Dakloze personen hebben geen onderdak en onvoldoende toegang tot zorg.

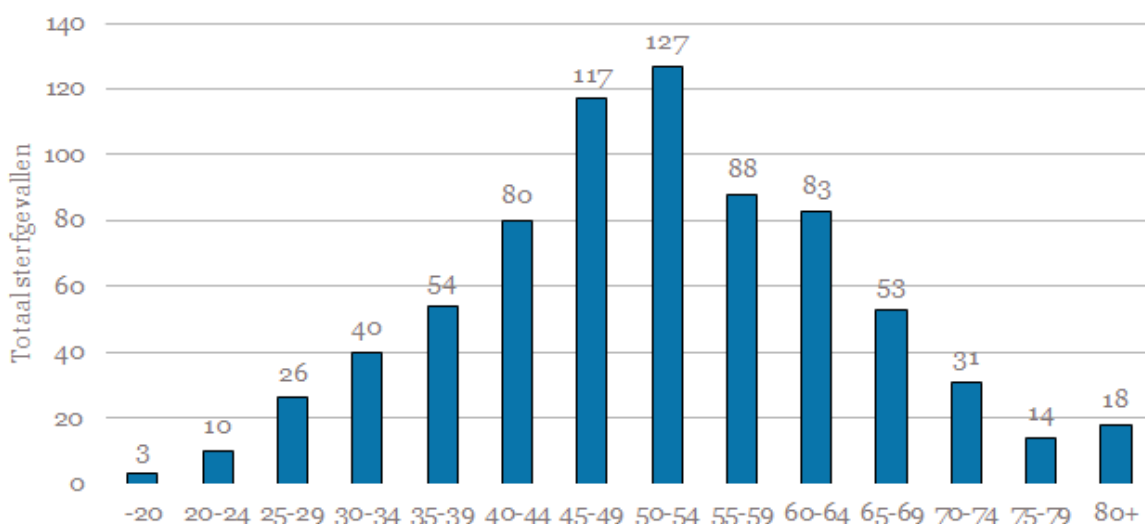
Bij nadere analyse stellen wij vast dat steeds meer straatdoden in de loop der jaren mensen zijn die in de oudere leeftijdscategorieën vallen. Een langere begeleiding en bijgevolg een sterkere band tussen de straatbewoner en één of meer instellingen in de sector verklaard

COLLECTIF LES MORTS DE LA RUE : 15 ANS DE COMBAT POUR UN ADIEU DIGNE

deze vaststelling. Deze invloed blijft renderen, zelfs nadat de persoon de straat heeft verlaten. Deze positieve waarneming bevestigt de nood van straatbewoners om sociale banden te creëren.

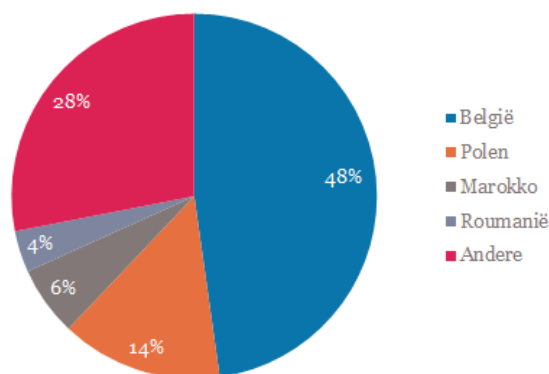
Verdeling van het aantal sterfgevallen naar leeftijdsgroep op het moment van overlijden (2005 - 2020)

c) Nationaliteit

In totaal tellen we 50 verschillende nationaliteiten onder de mensen van wie we het overlijden vernemen. Belgen komen het meeste voor, gevolgd door mensen uit Polen en Marokko. Hoewel mensen van Roemeense afkomst sterk vertegenwoordigd zijn op straat (zie cijfers voor 2020 van de vzw DIOGENES), wordt het Collectief minder vaak op de hoogte gebracht van hun overlijden. Dit kan te maken hebben met het feit dat veel Roemenen eigenlijk Roma zijn die hun sterfgevallen hoofdzakelijk binnen de gemeenschap houden.

Verdeling naar nationaliteit van de sterfgevallen die aan het Collectief werden vermeld tussen 2005 en 2020

4. Verblijfplaats op het moment van overlijden en plaats van overlijden

Van alle mensen van wie het overlijden tussen 2005 en 2020 aan het Collectief werd gemeld, **leefde meer dan de helft op straat (51%)**. Dit is een alarmerende bevinding. Van de overige 49% leefden sommige op het moment van hun overlijden in een woning (26%), andere in een rusthuis (9%), en weer anderen in een onthaaltehuis (7%), een squat (4%) of bij vrienden (3%).

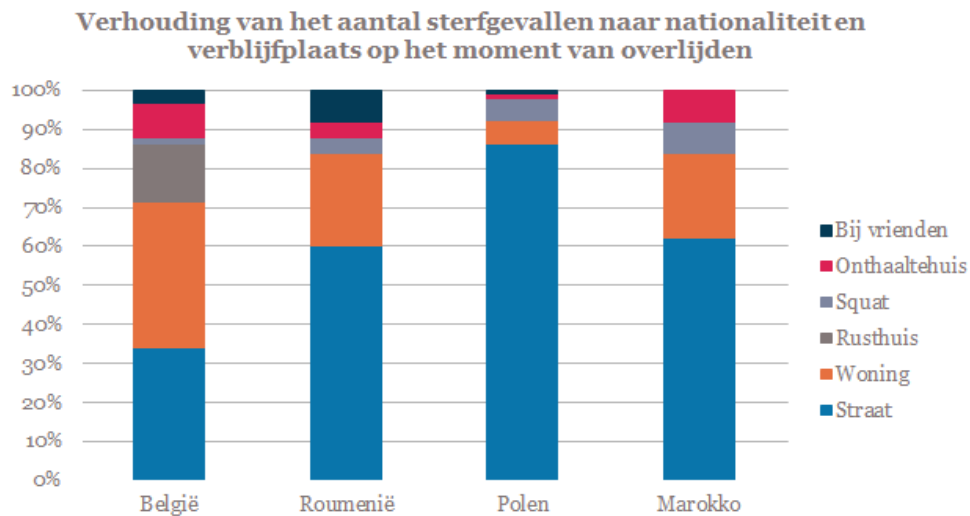
Echter, **de meeste straatdoden overlijden in een ziekenhuis (43%)**. Dit is dan ook de gelegenheid om het uitstekende werk van het zorgpersoneel ter attentie van de straatbewoners te onderlijnen. 15% van de overlijdens die het Collectief verneemt, vinden rechtstreeks op straat plaats, 12% in woningen en 10% op een andere semi-publieke plaats. De overige sterfgevallen doen zich voor in rusthuizen (6%), noodopvangcentra (3%), squats (4%), onthaaltehuizen (3%), bij naasten (3%) of in hotels (1%).

Wij stellen ook vast dat de meeste mannen op het ogenblik van hun overlijden op straat leefden (52%), terwijl dit percentage voor vrouwen lager zit. Dit is in overeenstemming met onze hypothese dat vrouwen sneller onderdak vinden. Evenzo, **stierf 27% van de mannen van wie we het overlijden hebben vernomen op straat of in een andere semi-publieke ruimte (kanaal, park, station, ...), tegenover 14% van de vrouwen**. Ook dient te worden opgemerkt dat 22% van de vrouwen op het moment van overlijden in een woning zat, ten opzichte van slechts 10% van de mannen.

Wanneer we de data analyseren voor de vier meest vertegenwoordigde nationaliteiten (Belgen, Polen, Marokkanen, Roemenen), stellen we vast dat **de straatdoden van niet-Belgische origine naar verhouding het vaakst op straat leefden op het moment van hun overlijden**.

COLLECTIF LES MORTS DE LA RUE : 15 ANS DE COMBAT POUR UN ADIEU DIGNE

Zo stellen we eveneens vast dat Belgen vaak overlijden in ziekenhuizen (45%), rusthuizen (11%) of in woningen (16%), terwijl het voor mensen van Roemeense², Poolse en Marokkaanse origine vaker voorkomt dat ze op straat overlijden of in een semi-publieke ruimte (respectievelijk 46%, 40% en 28% van de personen). Hieruit blijkt hoe moeilijk het voor mensen met een migratieachtergrond is om huisvesting te vinden en toegang te krijgen tot de gezondheidszorg en hun rechten.

² Roemenen zijn vaak mensen uit de Roma-gemeenschap. Deze laatsten organiseren vaak het afscheid van hun naasten binnen hun eigen gemeenschap. We worden dan ook niet (altijd) op de hoogte gebracht van deze overlijdens.

